महाराष्ट्र राज्य क्रीडा धोरण, २००१
" स्वयंसिध्दा " महिला स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रम

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय,सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन निर्णय, क्रमांक : राक्रीधो- २००२/प्र.क्र. १३२/क्रीयुसे-१,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०००३२.
दिनांक : २० जून, २००३

प्रस्तावना :- आबालवृध्द नागरिकांची शारिरीक सुदृढता वाढवून आरोग्य संपन्न व कार्यक्षम जीवनाचे महत्व त्यांच्या मनावर बिंबवण्याकरीता विशेष कार्यक्रम हाती घेण्यात येईल, असे महाराष्ट्र राज्य क्रीडा धोरण-२००१ अंतर्गत नमूद करण्यात आले आहे. "खेळाव्दारे सर्वांसाठी सुदृढता" या कार्यक्रमांतर्गत सर्व नागरिकांसाठी सुदृढतेबरोबरच स्वसंरक्षण अत्यावश्यक झाले आहे. विशेषतः शहरातील धकाधकीचे व असुरक्षित जीवन लक्षात घेता नागरिकांनीच सक्षम व स्वयंसिध्द होणे आवश्यक आहे. वाढत्या शहरीकरणाने शहरातील वातावरणामुळे नागरिकांच्या मनात निर्माण होणारी भीती आत्मविश्वासाच्या दृष्टीने व त्यांची स्वसंरक्षणाची मानसिकता निर्माण करण्याच्या दृष्टीने असे प्रशिक्षण देणे आवश्यक आहे. विशेषतः महिला वर्गाला स्वसंरक्षणाचे प्रशिक्षण देणे ही एक काळाची गरज बनली आहे. प्रामुख्याने नोकरी/व्यवसाय करणाऱ्या महिलांना स्वयंसिध्द बनविणे व त्यांच्या सुदृढतेमध्ये वाढ होण्याच्या दृष्टीने प्रशिक्षण कार्यक्रम सुरु करण्याबाबतचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय :- महाराष्ट्र राज्याचे क्रीडा धोरण - २००१ अंतर्गत खेळाव्दारे सर्वांसाठी सुदृढता या कार्यक्रमांतर्गत स्वसंरक्षण ही काळाची गरज बनली आहे, ही बाब लक्षात घेऊन राज्यामध्ये विद्यार्थीनी, महिला व गृहीणींकरीता "स्वयंसिध्दा" या योजने अंतर्गत स्वसंरक्षणाचे प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविण्यास व तदनुषंगाने येणाऱ्या खर्चास मंजूरी देण्यात येत आहे.

१. सदर योजनेच्या अनुषंगाने संचालक, क्रीडा व युवक सेवा यांनी या कार्यक्रमाची रुपरेषा अंमलबजावणीच्या दृष्टीने संबंधित क्रीडा संघटनांच्या तज्ञांशी तसेच इतर तज्ञांशी विचारविनिमय करुन स्वसंरक्षणाच्या प्रशिक्षणाकरीता एक ट्रेनिंग मोड्युल निश्चित करावी. तदनुसार सर्वप्रथम मास्टर ट्रेनर्स यांना सखोल प्रशिक्षण देऊन सदर मास्टर ट्रेनर्स राज्यातील मार्गदर्शकांना (Trainer) प्रशिक्षण देतील. सदर प्रशिक्षित मार्गदर्शक (Trainer) राज्यातील विद्यार्थीनी व महिलांसाठी एक महिन्याचा स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रम सकाळ अथवा सायंकाळ अशा दोन सत्रामध्ये राज्यातील प्रशिक्षण केंद्रात निवडून दिलेल्या अभ्यासक्रमानुसार प्रत्येक कौशल्याचे प्रात्यक्षिक दाखवून शिबीरार्थींकडून परिपूर्ण सराव करुन घेण्यात येईल. प्रत्येक दिवशी किमान दोन कौशल्ये त्यांनी आत्मसात करावीत, याकडे लक्ष देण्यात येईल व या कौशल्यांच्या सरावानंतर आत्मसात केलेल्या

कृ.मा.प.

मनोधैर्याची वेळोवेळी चाचणी करून घेण्यात येईल. यावरोबर स्वसंरक्षणाचे प्रबोधन कार[illegible] येईल.

३. "स्वयंसिद्धा" या स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमा अंतर्गत [illegible] भागात व [illegible] अंतर्गत महिलांचे स्वयंसिद्ध गट स्थापन करण्यात येतील. सदर गटांना स्वसंरक्षणाचे प्रशि[illegible] देण्यात येईल. प्रशिक्षणानंतर सदर गट दर १५ दिवस / महिन्याच्या कालावधीमध्ये एकत्रित [illegible] त्यांच्या अनुभवाबाबत चर्चा करतील. सदर चर्चेत दर संबंधित क्षेत्रातील व संबंधित विभा[illegible] व्यक्तींना उपस्थित राहण्याबाबत आमंत्रित करण्यात येईल. शक्य असल्यास, प्रत्येक गटास [illegible] अशाच काम करणाऱ्या व्यक्तींना समुपदेशक (MENTOR) म्हणून सहकार्य करण्याबद्दल [illegible] करण्यात येईल.

४. या योजने अंतर्गत मास्टर ट्रेनर्स, मार्गदर्शक, विद्यार्थिनी व महिला यांना द्यावयाच्या [illegible] कार्यक्रम पुढीलप्रमाणे राहील :-

(अ) मास्टर ट्रेनर्स :- एकूण ३० मास्टर ट्रेनर्स यांना ४ तज्ञांकडून १० दिवसांचे प्रशिक्षण देण्यात येईल. सदर प्रशिक्षण सकाळी ६ ते ८ व सायंकाळी ५ ते ७ याप्रमाणे दोन सत्रात देण्या[illegible] सकाळी ९ ते दुपारी ४ वाजेपर्यंत, (एक तास जेवणाच्या सुट्टीसह) यामध्ये त्यांना व्याख्या[illegible] येईल. सदर व्याख्यानामध्ये महिलांकरीता कायद्यातील विशेष तरतुदी व त्यांचे हक्क [illegible] पोलीस विभागाचे वरिष्ठ अधिकारी विवेचन करतील. त्याचप्रमाणे सुरक्षा उपाय, अन्य [illegible] माहिती देतील, संतुलित आहार (Diet Control), शारीरिक तंदुरुस्ती (Fitness) इत्य[illegible] अन्य व्याख्यात्यांना निमंत्रित करण्यात यावे.

(ब) मार्गदर्शक (Trainers) :- वरील प्रशिक्षित ३० मास्टर ट्रेनर्सकडून राज्य[illegible] मार्गदर्शकांना (Trainer) १० दिवसांचे प्रशिक्षण ४ तज्ञांच्या पर्यवेक्षणाखाली देतील.

अ.क्र.	तपशील (प्रशिक्षण खर्चाची)	दर प्रतिदिन रुपये	कालावधी दिवस	एकूण मानधन खर्चाची (रक्कम)		शेरा
१	तज्ञांचे मानधन	२००/-	१०	८,०००/-	(२०० X १० X ४ =	
२	मास्टर ट्रेनर्स	१००/-	१०	३०,०००/-	(१०० X १० X ३०	
३	प्रवास भत्ता रु. ५००/- प्रमाणे, सरासरी रु. ५००/- किंवा प्रत्यक्ष खर्च यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम.			१७,०००/-	(५०० X ३४ =)	
४	निवास व भोजन खर्च, प्रत्येकी प्रतिदिन रु. १००/-			३४,०००/-	(१०० X ३४ X १०	
	मार्गदर्शक (Trainers) तयार करणे					
५	तज्ञांचे मानधन	२००/-	१०	८,०००/-	प्रशिक्षण करतील (२०० X १० X	

६	मास्टर ट्रेनर्स मानधन	१००/-	१०	३०,०००/-	प्रशिक्षण दिवस. (१०० X १० X ३० =)
७	प्रवास भत्ता रु. ५००/- प्रत्येकी, सरासरी रु. ५००/- किंवा प्रत्यक्ष खर्च यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम.			१,६७,०००/-	(५०० X ३३४ =)
८	निवास व भोजन खर्च, प्रत्येकी प्रतिदिनी रु. २००/-			३,३४,०००/-	(१०० X ३३४ X १०=)
९	जाहिरात, प्रशासकीय खर्च व इतर छपाई खर्च			१,००,०००/-	----
	एकूण			७,२८,०००/-	
१०	मार्गदर्शकांना मानधन (Trainers)			१८,००,०००/-	(रु.५०० द.म.X१२ महिने X ३०० मार्गदर्शक)
				एकूण खर्च २५,२८,०००/-	

<u>मानधन</u> :- सदर मार्गदर्शकांना (Trainers) रु. ५००/- दर महा मानधन कमाल एक वर्षाकरिता अदा करण्यात येईल. (रु. ५००/- दर महा x १२ महिने x २०० मार्गदर्शक)

<u>(क) स्वसंरक्षण प्रशिक्षण</u> :- विद्यार्थीनी व महिला यांना स्वसंरक्षण प्रशिक्षण देण्यासाठी प्रशिक्षित मार्गदर्शक (Trainers) त्यांच्या जिल्ह्यांमध्ये एक महिना मुदतीचा स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रम राबवतील. या कार्यक्रमा अंतर्गत विद्यार्थीनी व गृहिणींना दररोज सकाळी अथवा सायंकाळी दोन तास प्रशिक्षण देण्यात येईल. एका दिवसातून दोन वेगवेगळे प्रशिक्षण कार्यक्रम घेता येईल. निश्चित केलेल्या अभ्यासक्रमानुसार प्रत्येक कौशल्याचे प्रात्यक्षिक दाखवून शिबीरार्थींकडून परिपूर्ण सराव करून घेण्यात येईल व त्यांनी आत्मसात केलेल्या कौशल्याची आकस्मिक हल्ले करून चाचणी करून घेण्यात येईल. याचप्रमाणे शारिरीक तंदुरुस्ती, संतुलीत आहार, सुरक्षा उपाय, महिलांकरीता विविध कायद्यातंर्गत असलेल्या विशेष तरतुदी इत्यादिबाबत तज्ञ व्यक्ती व पोलीस अधिकाऱ्यांकडून मार्गदर्शन केले जाईल.

५. प्रशिक्षित मार्गदर्शकांना (Trainers) त्यांच्या जिल्ह्यामध्ये राबविण्यात येणाऱ्या स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी शासकीय जागा, शालेय व महाविद्यालयांच्या जागा कोणतेही भाडे आकारणी न करता उपलब्ध करून देण्यात याव्यात. ज्या ठिकाणी शासकीय जिल्हा / तालुका क्रीडा संकुले कार्यरत आहेत/होतील, अशा ठिकाणी सदर प्रशिक्षण कार्यक्रम सुरु करण्यात येईल. परंतु प्रशिक्षणार्थींना सोयीचे पडेल असेच ठिकाण निवडण्यात यावे. स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रम अंतर्गत एका सत्रामध्ये कमाल ३० व्यक्तींना प्रशिक्षण दिले जाईल व जेथे या प्रशिक्षण कार्यक्रमाला चांगला प्रतिसाद मिळत असेल अशा ठिकाणी दोन्ही वेळा (सकाळ/संध्याकाळ) प्रशिक्षण कार्यक्रम घेता येईल. प्रशिक्षणार्थींकडून कमाल रुपये १००/- (रु. शंभर मात्र) एवढे शुल्क आकारण्यास प्रशिक्षित मार्गदर्शकांना परवानगी देण्यात येत असून सदरचे शुल्क संबंधित जिल्हा/तालुका क्रीडा अधिकारी यांच्या नियंत्रणाखाली स्विकारता येईल. याद्वारे जमा होणाऱ्या रकमेतून प्रशिक्षणादरम्यान किरकोळ खर्च उदाहरणार्थ प्रशिक्षणार्थींना प्रमाणपत्र देणे इत्यादि खर्च करता येईल आणि उर्वरीत रक्कम मानधनापोटी संबंधित प्रशिक्षीत मार्गदर्शकांना स्वतःकडे ठेवता येईल.

प्रशिक्षणार्थींना द्यावयाच्या प्रमाणपत्राचा नमुना संचालक, क्रीडा व युवक सेवा, पुणे हे करतील. प्रमाणपत्र वितरण इत्यादीचे सनियंत्रण संबंधित जिल्हा क्रीडा अधिकारी यांचेमार्फत करण्यात येईल. त्याच प्रमाणे ट्रेनिंग मॉड्यूल तयार करणे, प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणाऱ्या कार्यक्रमाकरिता संस्थांची निवड करणे, कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करणे याकरिता आवश्यक निधी वितरीत करणे अशा प्रकारे स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे आयोजन व सनियंत्रणाचे अधिकार संचालक, क्रीडा व युवक सेवा, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना राहतील. तसेच प्र कार्यक्रमाचा त्रैमासिक आढावा संचालनालयस्तरावर घेऊन संस्था/जिल्हानिहाय प्रशिक्षण कार्य अहवाल शासनाकडे संचालक सादर करतील.

६. स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमाकरीता लागणाऱ्या मॅटस् मिळविण्याकरीता प्र योजनेअंतर्गत नियमानुसार नोंदणीकृत व आवश्यक त्या अटींची पूर्तता करणाऱ्या पात्र सं रकमेच्या अनुदान संचालक, क्रीडा व युवक सेवा, पुणे यांचेकडून निधीच्या उपलब्धतेनुसार उ करुन देण्यात येईल. तथापि सदर योजना खंडीत अगर बंद झाल्यास प्रस्तुत कारणाकरीता करण्यात आलेल्या मॅटस् संबंधित जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालयाकडे परत करण्यात या त्याची सर्व जबाबदारी संबंधित संस्थेची राहील.

७. "स्वयंसिध्दा" या स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमाकरीता शाळा, महाविद्य महानगरपालिका, नगरपालीका, शासकीय, किंवा इतर जागा मिळविणे याची व इतर बाबींची जब संबंधित संस्था व मंडळाची राहिल. संबंधित विभागाने या योजनेअंतर्गत प्रशिक्षण क यशस्वीपणे राबविण्यासाठी सर्व संबंधित विभाग/कार्यालये/संस्था यांना योग्य ते र (उदा.प्रशिक्षण सत्राकरीता जागा, संबंधित क्षेत्रातील तज्ञ/मार्गदर्शक व्याख्याते) देण्य संबंधितांना आवश्यक त्या सूचना द्याव्यात. गृह विभाग, शालेय शिक्षण विभाग, उच्च व तंत्र विभाग, नगर विकास विभाग,ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, सार्वजनिक आरोग्य वि वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग तसेच इतर सर्व संबंधित मंत्रालयीन विभागांना या निर्णयान्वये कळविण्यात येते की, त्यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखालील सर्व विभाग, कार्य संस्था यांना सदर स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या यशस्वी अंमलबजावणीस जागा उपलब्ध व्याख्याते इत्यादिबाबत सहकार्य करण्याच्या सूचना त्यांच्या स्तरावरुन निर्गमित करण्यात याव्य

८. वरील परिच्छेद ४ मधील तक्त्यातील अ.क्र.१ ते ५ येथे दर्शविल्यानुसार सदर प्र कार्यक्रम, प्रशिक्षकांना द्यावयाचे मानधन, प्रवासखर्च इत्यादी खर्च भागविणे शक्य व्हावे यासा उपलब्ध करुन देणे गरजेचे आहे. यास्तव रु.७,२८,०००/- (रुपये सात लक्ष अठ्ठावीस हजा इतकी रक्कम तातडीची गरज म्हणून आकस्मिकता निधीमधून अग्रीम म्हणून शासन ज्ञाप विभाग, क्रमांक:आकनि-११.०३/२०/अर्थसंकल्प-५, दिनांक १२ जून, २००३ अन्वये मंजूर य येत आहे.

..../-

९. उपरोक्त योजनेवर खर्च मागणी क्रमांक-२, "२२०४-क्रीडा व युवकसेवा, १०४-क्रीडा व खेळ, पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना, राज्य योजनांतर्गत योजना(०१) (०५) स्वयंसिध्दा महिलांकरीता स्वसंरक्षण प्रशिक्षण कार्यक्रम (२२०४ १३३ ५) ३१-सहाय्यक अनुदान" या लेखाशीर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा. हा खर्च शासन ज्ञापन, वित्त विभाग, क्रमांक-आकनो-११.०३/२०/अर्थसंकल्प-५, दिनांक १२ जून, २००३ अन्वये आकस्मिकता निधीमधून मंजूर करण्यात आलेल्या रु.७,२८,०००/- (रुपये सात लाख अठ्ठावीस हजार फक्त) एवढ्या रकमेच्या अग्रीमातून भागविण्यात यावा. संगणक संकेतांक क्रमांक ८०००-०२०-१

१०. आहरण संचालक, क्रीडा व युवकसेवा, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. त्यांना निर्देश देण्यात येत आहेत की, वित्त विभागाने ज्ञापन क्र.आकनो-११.०३/२०/अर्थसंकल्प-५, दिनांक १२ जून, २००३ अन्वये आकस्मिकता निधीमधून मंजूर केलेल्या रु.७,२८,०००/- (रुपये सात लाख अठ्ठावीस हजार फक्त) या अग्रीमातून भागविण्यात यावयाचा आहे, असे बीलावर ठळक शब्दांत लिहून अधोरेखित करावे व या बाबतचे विवरणपत्र वित्त विभाग, सहसंचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई यांना तसेच या विभागास पाठवावे.

११. हा शासन निर्णय नियोजन विभाग व वित्त विभाग यांच्या सहमतीने आणि वित्त विभागाचा अनौ. संदर्भ क्र. ४६२/०३/व्यय-१४, दिनांक : ३.६. २००३ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(प्र. रा. नाईक)
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,
संचालक, क्रीडा व युवक सेवा, पुणे.
उपसंचालक, क्रीडा व युवकसेवा, मुंबई-नाशिक विभाग, मुंबई/औरंगाबाद/नागपूर/कोल्हापूर
महालेखापाल, महाराष्ट्र-१, मुंबई (लेखा व अनुज्ञेयता)
महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, नागपूर (लेखा व अनुज्ञेयता)
अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई
निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
कोषागार अधिकारी, पुणे
नियोजन विभाग, मुंबई
वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई (कार्यासन-व्यय-१४/अर्थसंकल्प-५/अर्थसंकल्प-३)
मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
मा. मंत्री (क्रीडा) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
मा. राज्यमंत्री (क्रीडा) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग
सहसंचालक, लेखा व कोषागारे, संगणक कक्ष, ५ वा मजला, जीवन प्रशासकीय भवन, मुंबई
प्रधान सचिव (क्रीडा) यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई
[illegible], मंत्रालय, मुंबई
निवड नस्ती-क्रीयुसे-१
[illegible]/२००३